

Toril Strande Ødegårdstuen og Tore Bjerke

Erfaring med dyr og synet på dyreartene blant 10-15-åringer

Barn lærer dyrelivet å kjenne bl.a. gjennom mediene, ved observasjoner i naturen, eller ved at familien holder kjæledyr eller husdyr. Undersøkelser i mange land viser at det er svært utbredt å ha kjæledyr. Flere undersøkelser i anglo-amerikanske samfunn viser at 70-90 % av barn i skolealder har kjæledyr (Rost og Hartmann 1994). I Norge har vi i en undersøkelse i Hedmark funnet at 87 % av voksne hadde hatt kjæledyr i hjemmet i oppveksten, og 57 % hadde dyr hjemme på undersøkelsestidspunktet (Bjerke og Reitan 1994). En landsomfattende undersøkelse i USA (Rowan 1992) kommer til nesten samme resultat: 58% av husholdningene holdt kjæledyr. En beregning i ni EU-land har vist at 50% av husholdningene har dyr i hjemmet (Norling 1990). Nesten alle undersøkelsene viser at hund og katt er de mest populære artene, noe vi har fått bekreftet i en norsk undersøkelse (Ødegårdstuen og Bjerke 1995). Vi fant i tillegg at hest og kanin var populære, og at arter som mark, humle, maur og edderkopp ble dårlig likt. Generelt sett var barna positivt innstilt til nesten alle arter som var nevnt; spesielt positive var de yngste barna (10 år), og gutter hadde en mer positiv innstilling enn jentene. Jentene var mer kjæledyrorientert enn hva gutter var, mens guttene var mer opptatt av rovdyr. Vi fant også at barn bosatt i by likte dyr bedre enn hva bygdebarn gjorde, og at interessen for å se dyr i naturen avtok med økende alder (til 15 år).

I tillegg til hold av dyr hjemme eller på gården kommer barn i kontakt med dyr ved å delta i utendørsaktiviteter som f.eks. fiske, jakt og ridning. En undersøkelse i Connecticut (Kellert og Westervelt 1983) viste at de mest utbredte dyrerelaterte aktiviteter blant barn og ungdom var: besøk i zoologisk hage (93 %), ha kjæledyr (87 %), fiske (87 %), lære om dyr på skolen (83 %), fore fugler (82%), lese om dyr (76 %). For fiske og det å delta på jakt var guttene i flertall, mens jentene oftere enn guttene gikk ut for å se på fuglene. Åtte prosent av barna var medlemmer i en forening som hadde noe med dyr å gjøre. I Norge har Aas (1995) vist at deltakelsesraten for fiske blant barn i alderen 11-16 år er høyere

enn blant voksne i samme kommuner. Mens deltakelsesraten for voksne i ni kommuner er 42-63 % er den for de unge mellom 63 % og 88 %. I kommuner som Vegårdshei og Harstad hadde 88 % av barna fisket siste året, mens andelen i Oslo var 66 %. Basert på undersøkelsene i Harstad, Steinkjer og Engerdal fant Aas (1992) at over 30 % av guttene og ca. 10 % av jentene hadde vært med på jakt siste året, ca. 75 % av guttene og ca. 55 % av jentene hadde fisket, og 40 % av jentene og ca. 10 % av guttene hadde ridd.

I en undersøkelse blant voksne i tre Hedmarkskommuner (Bjerke og Reitan 1994) ble det bl.a. vist at de som hadde kjæledyr var mer positive til å opprettholde bestanden av ulv og bjørn enn de som ikke hadde kjæledyr. Et holdningsinstrument viste videre at de som hadde kjæledyr var mer moralistiske (opptatt av rett/galt, imot å skade dyr), mindre negativistiske (bl.a. mindre redde) og mindre nytteorienterte i sin holdning overfor ulv sammenlignet med de som ikke hadde kjæledyr. Det kan altså synes som om folk som har en positiv innstilling til kjæledyr har en positiv innstilling også til viltlevende dyr (inkludert rovdyr). Selv om det å «være glad i dyr» ofte brukes som uttrykk for et stabil trekk ved folk er det i utgangspunktet ikke gitt at dette skulle omfatte alle grupper av dyr, f.eks. siden kjæledyr som hund og katt kan bli skremt og truet, og av og til skadet og drept av rovdyr. Det er lite empirisk materiale å bygge på om en vil forsøke å forklare denne sammenhengen, men en første tilnærming kan være å anta at menneske/kjæledyr-relasjonen individualiserer forholdet til dyr mer generelt, slik at kjæledyrholdere i større grad enn andre blir oppmerksomme på og forsvarere av også viltlevende dyrs egenskaper, behov og rettigheter.

I en undersøkelse av 10-15-åringers syn på dyrelivet (Ødegårdstuen og Bjerke 1995) fant vi på denne bakgrunn å ville kartlegge omfanget av de unges erfaring med kjæledyr og med dyrerelaterte aktiviteter, og å se etter eventuelle sammenhenger mellom dette omfanget og synet på forskjellige grupper av dyrearter.

Metode

Utvalg

Vi ønsket respondenter fra både by og bygd, og valgte kommunene Trondheim, Grue, Alvdal og Nordre Land. I de tre bygdekommunene deltok samtlige 3., 6., og 8. klasser i undersøkelsen. I Trondheim ble deltagende skoler bestemt ved skjønnsmessig utvelging. 562 barn deltok i undersøkelsen, 271 fra by og 291 fra bygd. Det var 286 jenter og 276 gutter som besvarte skjemaet. Fordelingen på de

ulike alderstrinnene var 205 9-10 åringer, 173 12-13-åringer og 184 14-15-åringer.

Spørreskjema

Dataene om barns deltagelse i dyrerelaterte aktiviteter utgjør den ene delen i et tredelt spørreskjema om barn og dyr. (De to andre delene omhandler barns holdninger til dyr, og barns artspreferanser.) Barns deltagelse i dyrerelaterte aktiviteter ble forsøkt målt ved hjelp av en liste med 14 aktiviteter hvor barna skulle angi hvorvidt de deltar i aktivitetene aldri, nesten aldri, noen ganger eller ofte. I tillegg ble de stilt ja-nei spørsmål om familiens og besteforeldrenes dyrehold, om familiemedlemmers deltagelse i jakt, om egen deltagelse i dyreklubb/forening, om dyrealergi, og om skader forvoldt av dyr.

Administrering

Spørsmålene, som var trykt i små hefter, ble administrert klassevis. Det ble gitt instruksjon om at ingen svar var riktigere enn andre, og at det var viktig at alle svarte så ærlig som mulig.

I 3. klasse leste forsker deretter opp et og et spørsmål mens barna fortløpende krysset av i sine hefter. I 6. og 8. klasse fylte elevene heftene ut på egen hånd.

Databearbeiding og statistikk

Forskjeller mellom grupper er testet ved hjelp av statistiske analyseteknikker. Det er benyttet T-tester og chi-kvadrat (χ^2) tester. Forskjeller er påvist som signifikante på et 5 % nivå (d.v.s. når $p < 0.05$).

Resultater

Hvilke dyrerelaterte aktiviteter deltar barna i?

Å lære om dyr på skolen og å se dyreprogrammer på TV er de to dyrerelaterte aktivitetene flest barn sier at de deltar i ofte eller noen ganger (Tabell 1). 83 % av barna lærer om dyr på skolen, og 80 % ser dyreprogrammer på TV. Andre aktiviteter barn deltar i ofte/noen ganger er å legge ut mat på fuglebrettet (74 %), fiske (72 %), lese bøker om dyr (66 %), se hare, rev, rådyr eller elg (63 %), og å mate ender og svaner (53 %). Aktivitetene færrest barn deltar i ofte eller noen ganger er å fange biller/sommerfugler (15 %), og å være med på jakt (19 %). Det er også et mindretall som sier at de ofte eller noen ganger begraver døde fugler (45 %), overnatter ute i skog og mark (45 %), er ute i skogen for å se på fugler (41 %), rir (37 %), eller legger ut mat til rådyr eller elg (32 %).

TABELL 1

Andel (%) barn som deltar i de ulike aktivitetene ofte, noen ganger, nesten aldri og aldri (N=553).

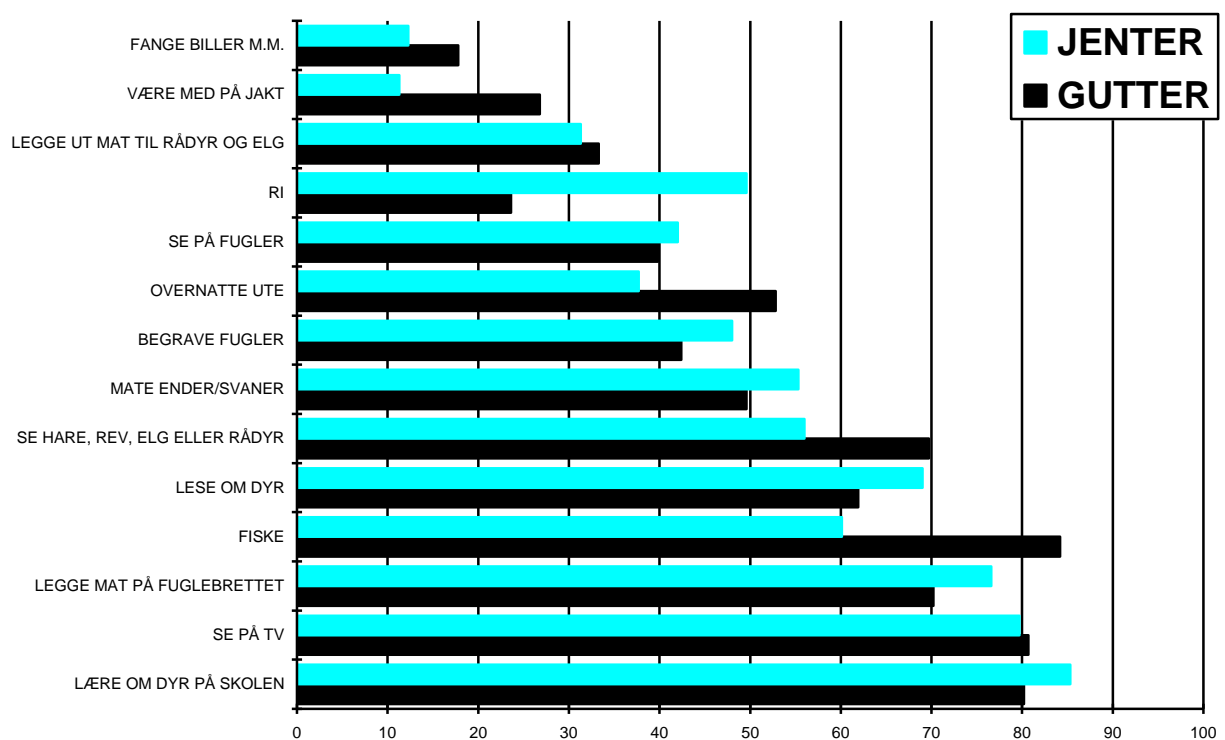
	OFT	NOEN GANGER	NESTEN ALDRI	ALDRI
JEG RIR	12.8	24.1	21.3	41.8
JEG FISKER	25.6	46.3	20.4	7.7
JEG FANGER BILLER, SOMMERFUGLER O.L.	4.0	11.0	22.7	62.3
JEG ER UTE I SKOGEN FOR Å SE PÅ FUGLER	11.5	29.5	32.8	26.2
JEG BEGRAVER DØDE FUGLER	12.8	32.5	22.3	32.5
JEG OVERNATTER UTE I SKOG OG MARK	10.5	34.5	28.2	26.7
JEG SER HARE, REV, RÅDYR ELLER ELG	20.6	42.1	25.5	11.8
JEG ER MED PÅ JAKT	7.6	11.4	12.8	68.3
JEG MATER ENDER/SVANER	16.4	36.1	22.7	24.7
JEG LEGGER UT MAT PÅ FUGLEBRETTET	37.7	35.7	12.5	14.1
JEG LEGGER UT MAT TIL RÅDYR/ELG	12.5	19.9	21.5	46.2
JEG LESER BØKER OM DYR	27.1	38.4	19.7	14.8
JEG SER PROGRAM PÅ TV/VIDEO OM DYR	36.6	43.6	12.8	7.0
JEG LÆRER OM DYR PÅ SKOLEN	26.5	56.4	14.3	2.9

Kjønn

Mens jenter rir mere enn gutter gjør, leser flere bøker om dyr enn gutter gjør, og oftere enn gutter legger ut mat på fuglebrettet, er det gutter som fisker mest, som oftest fanger biller o.l., som overnatter ute i skog og mark oftest, som ser «store» skogsdyr oftest, og som oftest er med på jakt (Figur 1). Ved enveis variansanalyse (hvor man på hver aktivitet - avhengig av deltagelse - skårer fra 1-4), finner man at alle disse kjønnsforskjellene er signifikante. Forskjellene er allikevel klartest når det gjelder ridning og fiske. Mens 50 % av jentene rir ofte/noen ganger, er det bare 24 % av guttene som rir ofte/noen ganger, og mens 84 % av guttene fisker

ofte/noen ganger, er det bare 60 % av jentene som fisker. Kjønnsforskjellene er forholdsvis store også i de andre «gutteaktivitetene»: Mens 70 % av guttene ser «store» skogsdyr, og 53 % overnatter ute i skog og mark, er det bare 56 % av jentene som ser dyr, og bare 38 % som drar på overnattingsturer. Og mens 27 % av guttene sier de er med på jakt ofte/noen ganger, og 18 % sier de fanger biller og sommerfugler, er det 11 % av jentene som er med på jakt, og 12 % som fanger smådyr. Når det gjelder «jenteaktivitetene» lesing og fuglemating, er forskjellene mindre: Mens 77 % av jentene jevnlig legger ut mat til fuglene, og 69 % leser bøker om dyr, er de tilsvarende tall for guttene 70 % (mat til fugler) og 62 % (lese).

Selv om forskjellene ikke alltid er signifikante, finner vi dette kjønnsmønsteret i aktivitetsdeltagelse på tvers av barns bosted og alder.

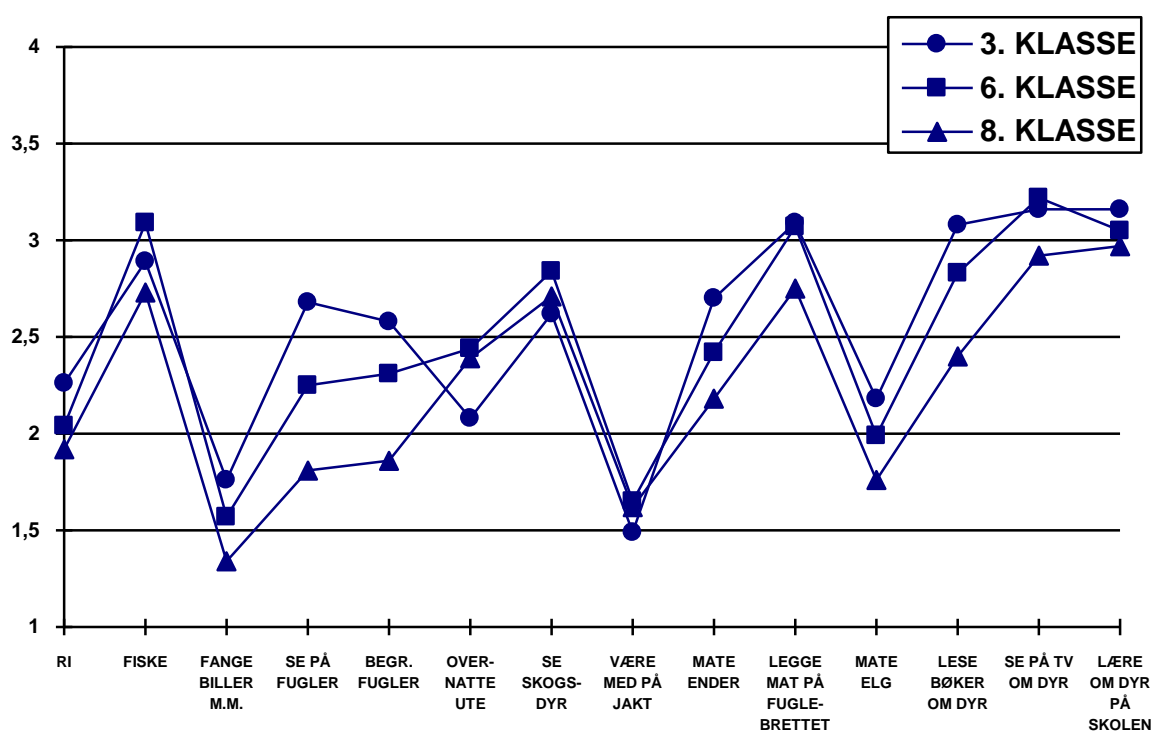
Figur 1. Andel (%) jenter og gutter som deltar i de ulike aktivitetene ofte eller noen ganger.

Alder

Både for jenter og gutter avtar deltagelsen i mange av aktivitetene med alderen (Figur 2). Deltagelsen avtar signifikant fra 3. til 8. klasse når det gjelder å se på fugler, begrave fugler, mate ender/svaner, fange smådyr, lese bøker om dyr, se på TV, legge mat på fuglebrettet, legge ut mat til større dyr, ri og lære om dyr på skolen. 6. og 8. klassinger overnatter imidlertid oftere ute i skog og mark enn 3. klassinger gjør. Når det gjelder fiske, finner vi at 6. klassinger fisker mer enn

både 3. og 8. klassinger. Den store fiske-deltagelsen i 6. klasse sammenlignet med deltagelsen i de to andre aldersgruppene, gjelder imidlertid først og fremst jenter. Også gutter i 6. klasse fisker mer enn de andre guttene gjør, men forskjellene her er mindre enn for jentenes del.

Aldersforskjellene for øvrig kan sees på tvers av kjønn, og også - i de fleste aktivitetene - på tvers av bosted (ikke alltid signifikante forskjeller). Unntakene er å legge mat på fuglebrettet, se på TV, og lære om dyr på skolen. Blant bygdebarn avtar ikke deltagelsen i fuglemating og TV-titting med alderen, og blant bybarn lærer ikke de eldste barna mindre om dyr på skolen enn de yngste gjør.

Figur 2. Gjennomsnittlig deltagelse i de ulike aktivitetene i 3. klasse, 6. klasse og 8. klasse. (Jo høyere skåre, dess oftere deltar man).

Bosted

Når det gjelder bostedsmessige forskjeller finner vi at barn på bygda, i større grad enn barn i byen, legger mat på fuglebrettet, rir, ser «store» skogsdyr (det er barn i Nordre Land og Alvdal som oftest ser dyr), er med på jakt (det er barn i Alvdal som oftest er med på jakt), og legger ut mat til rådyr og elg (det er barn i Grue

som oftest legger ut mat til dyr). Den eneste aktiviteten hvor bybarn deltar oftere enn bygdebarn gjør, er å mate ender og svaner.

Bostedsforskjellene i deltagelse kan - i samtlige aktiviteter - sees blant både jenter og gutter (ikke alltid signifikante forskjeller). Når det gjelder alder er det imidlertid noen få unntak: Det er ikke bostedsmessige forskjeller i 3. klassingers deltagelse i ridning. Det er ikke bostedsmessige forskjeller i hvor ofte 6.

klassinger ser «store» skogsdyr. Og det er ikke bostedsmessige forskjeller i hvor ofte 8. klassinger legger ut mat på fuglebrettet.

Hvor mange barn har dyr hjemme?

71 % av barna i undersøkelsen har dyr hjemme hos seg. Det er 55 % som «bare» har kjæledyr, og 16 % som både har kjæledyr og husdyr (alle som har husdyr har også kjæledyr). Det er ikke kjønns- eller aldersmessige forskjeller i hvor mange barn som har dyr hjemme. Vi finner imidlertid klare forskjeller når det gjelder bosted. Det er signifikant flere bygdebarn enn bybarn som har dyr hjemme hos seg, og dette gjelder både husdyr og kjæledyr. Mens 84 % av bygdebarna har kjæledyr (90 % i Nordre Land, 84 % i Alvdal, 83 % i Grue), har bare 57 % av bybarna kjæledyr. De klart mest populære artene, både blant bybarn og bygdebarn, er hund og katt (Tabell 2). Deretter følger kanin, undulat, gullfisk og hamster. Gullfisk og hamster er det flere bybarn enn bygdebarn som har. Mens 30 % av bygdebarna har husdyr hjemme (35 % i Nordre Land, 41 % i Alvdal, 23 % i Grue), har bare 1 % av bybarna husdyr. Av husdyrene er det i vårt utvalg ku som er mest utbredt.

TABELL 2

Andel (frekvens og prosent) barn i by og bygd som har ulike dyrearter hjemme.

DYR	ALLE (N=562)		BY (N=271)		BYGD (N=291)	
	frekvens	prosent	f.	p.	f.	p.
KATT	192	34.2	44	16.2	148	50.9
HUND	174	31.0	56	20.7	118	40.5
KANIN	48	8.5	14	5.2	34	11.7
KU	41	7.3	1	0.4	40	13.7
UNDULAT	37	6.6	21	7.7	16	5.5
GULLFISK	37	6.6	30	11.1	7	2.4
HEST	36	6.4	3	1.1	33	11.3
SAU	30	5.3	1	0.4	29	10.0
GRIS	20	3.6	0	0	20	6.9
HAMSTER	17	3.0	17	6.3	0	0
HØNER	12	2.1	1	0.4	11	3.8
ANDRE*	24	4.4	10	3.8	140	4.7

*geit, kalkun, bier, ender/gjess, skilpadde, marsvin, chinchilla, rotter, mus

Hvor mange barn har besteforeldre som har dyr?

41 % av alle barna i undersøkelsen har besteforeldre med dyr. Selv om andelen «barn som har besteforeldre med dyr» er mindre enn andelen «barn som har dyr hjemme», er de bostedsmessige variasjonene de samme: Mens 53 % av barna på bygda har besteforeldre som har dyr, har bare 28 % av bybarna besteforeldre med dyr. Det er ikke kjønns- eller aldersmessige forskjeller.

Hvor mange barn har foreldre/søsken som går på jakt?

34 % av barna rapporterer at de har foreldre eller søsken som går på jakt (jamfør jegerandelen blant menn i dette landet som er 10 %). Hele 86 % rapporterer at de kjenner noen som jakter. Ikke overraskende er det signifikant flere bygdebarn enn bybarn både som har nær familie som går på jakt, og som kjenner andre som går på jakt. Andelen som kjenner noen som går på jakt øker med økt alder. Det er ikke kjønnsforskjeller i barns «kjennskap» til jegere.

Hvor mange barn er med i klubb/forening som har med dyr å gjøre?

24 % av barna er medlem i en eller annen klubb/forening som har med dyr å gjøre. Det ble ikke spurt etter hva slags klubber/foreninger dette dreide seg om, men noen oppga det allikevel. Klubber/foreninger som nevnes er Blekkulf, Pennyklubben, World Wildlife Club, speider'n, 4H, rideklubber og jeger- og fiskeforeninger. Det er flere bygdebarn enn bybarn som er medlemmer, og flere jenter enn gutter (veldig mange av «klubbjentene» er med i Penny-klubben som er en landsomfattende klubb for hesteinteresserte). Det er ikke aldersforskjeller i barns tilknytning til dyreforeninger.

Hvor mange barn har blitt så skadet av dyr at de måtte dra til legen?

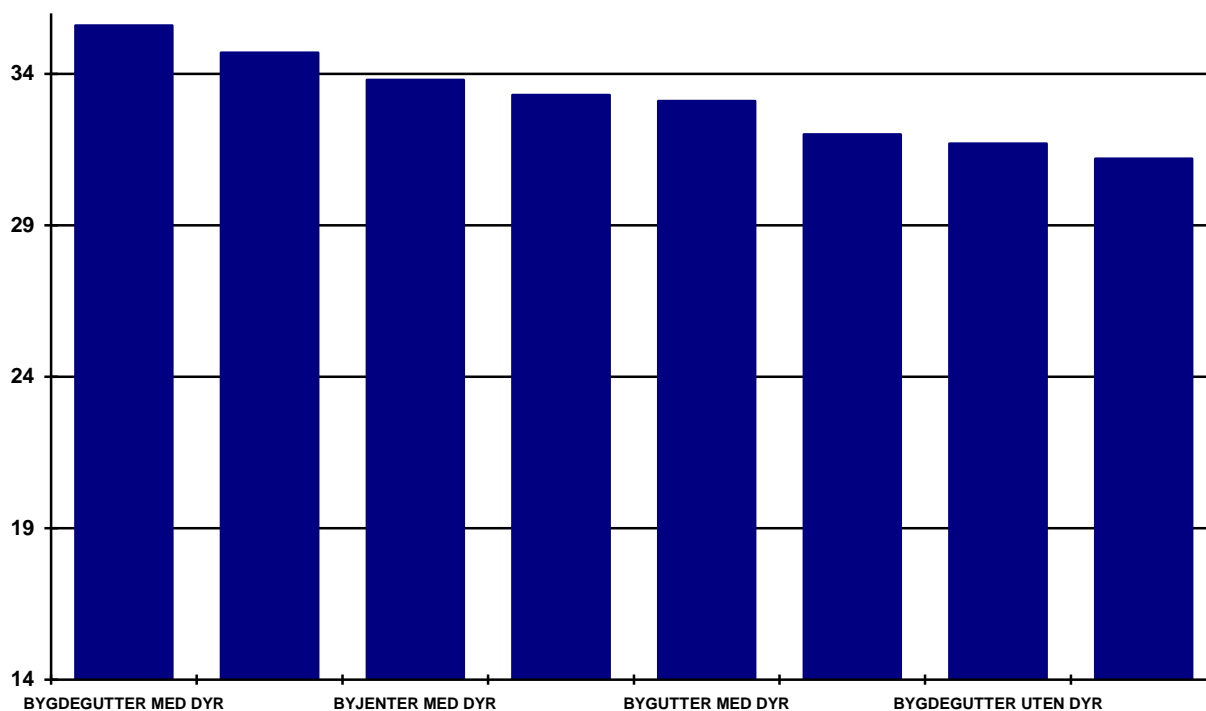
18 % av barna sier at de har måttet oppsøke lege fordi et dyr har skadet dem. Det er ikke kjønns-, alders- eller bostedsmessige forskjeller i hvor mange barn som har måttet oppsøke lege.

Hvor mange barn er allergiske for dyr?

16 % av barna oppgir at de er allergiske mot dyr. Det er signifikant flere dyreallergikere fra by enn det er fra bygd. Det er ikke kjønns- eller aldersforskjeller i hvor mange barn som er allergiske.

Deltar barn som har dyr hjemme mer i dyrerelaterte aktiviteter enn barn som ikke har dyr hjemme?

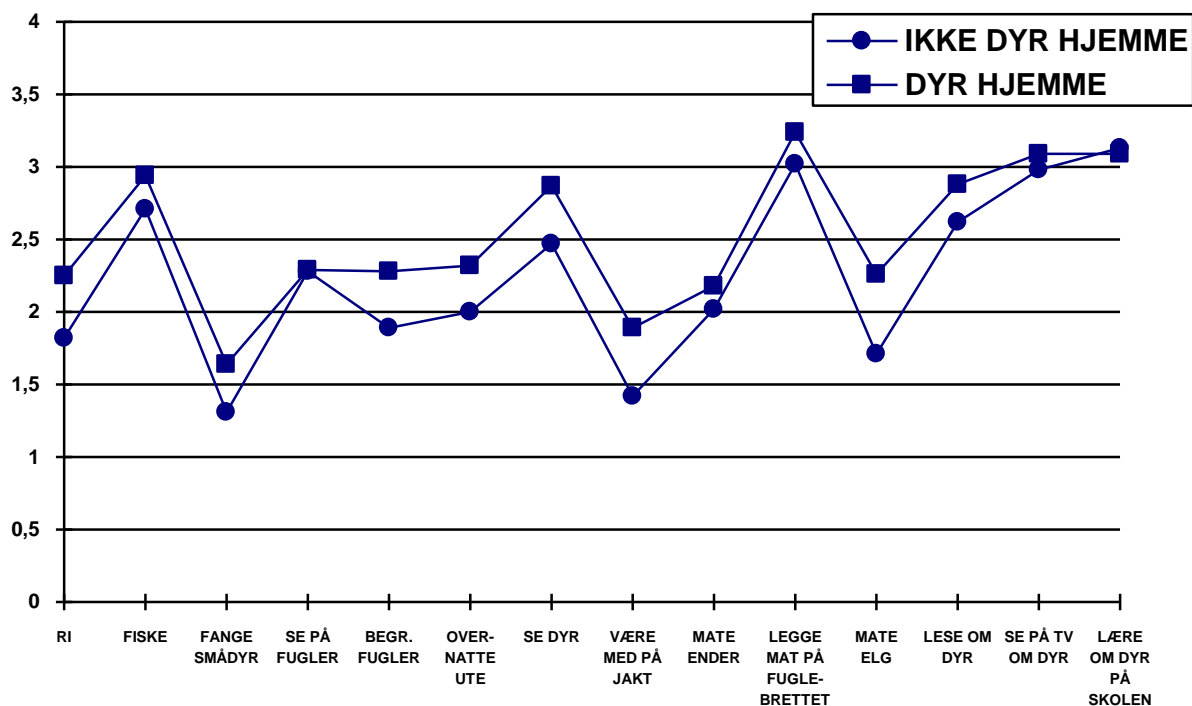
Hvis vi opererer med en «totalskåre» for barns deltagelse i dyrerelaterte aktiviteter, finner vi at de som har dyr hjemme deltar oftere (skårer høyere) enn de som ikke har dyr hjemme (Figur 3). Disse forskjellene finner vi på alle tre alderstrinn (samtidig som den generelle deltagelse avtar). Det er på bygda at forskjellene mellom de som har dyr og de som ikke har dyr er størst.

Figur 3. Oversikt over den «totale» deltagelse i dyrerelaterte aktiviteter blant de ulike demografiske grupper med/uten dyr hjemme (totalskåre:14-56). (Jo høyere skåre, dess større deltagelse.)

Blant bygdebarn deltar både jenter og gutter som har dyr hjemme signifikant mere enn jenter og gutter som ikke har dyr hjemme, og dette mønsteret ser vi uavhengig av hva slags dyr barna har. Av de som har dyr, deltar allikevel eierne av visse arter mer enn eierne av andre arter. På bygda er det fugle- og fiskeeierne som deltar mest. Deretter følger (i nevnte rekkefølge) de med gnagere, hest, hund, sau, ku, gris og katt. Ser vi nærmere på hvilken effekt det å ha dyr hjemme har på deltagelsen i hver av aktivitetene, finner vi at de aktivitetene bygdebarn med dyr hjemme deltar signifikant oftere i enn bygdebarn uten dyr gjør, er å ri (alle arter, men de med hest, gnager eller fisk rir mest), fange biller/sommerfugler (alle arter, men de med fugler gjør dette mest), begrave fugler (alle arter, men de med fisk gjør dette mer enn de andre), overnatte ute (alle arter, men de med fugl og fisk gjør det mer enn de andre), se «store» dyr (alle arter ganske likt), være med på

jakt (alle arter, men det er de med fugl som er mest med, og de med katt, gnager og gris som er minst med), og legge ut mat til elg/rådyr (de med gnager gjør det mest, mens de med fisk gjør det minst) (Figur 4). Vi kan også se en tendens til at de med dyr fisker mer (alle arter, men de med fisk fisker mest), oftere legger mat på fuglebrettet (alle arter, men de med fisk gjør det mest), leser mer (alle arter, men de med fisk, gnager og undulat leser mest, mens de med katt og ku leser minst), og ser mer på TV (alle arter, men de med fisk gjør dette mest). Forskjellene i deltagelse mellom de som har dyr og de som ikke har dyr er for øvrig større blant gutter enn blant jenter, og for guttenes del aller størst når det gjelder å fange biller/sommerfugler, mate elg, fiske og være med på jakt.

Figur 4. Gjennomsnittlige skårer på deltagelse i de ulike dyrerelaterte aktivitetene blant bygdebarn med/uten dyr hjemme. (Jo høyere skåre, dess større deltagelse.)

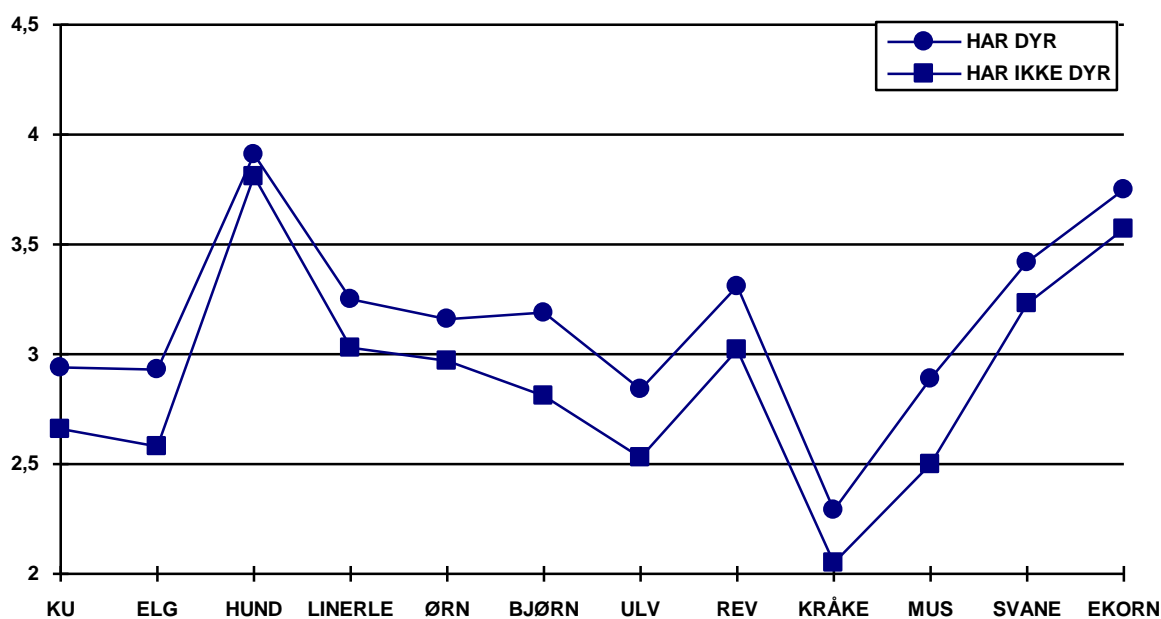
Å ha dyr later ikke til å ha tilsvarende effekt på bybarns deltagelse i dyreaktiviteter som det har på bygdebarns deltagelse. Spesielt er dette tilfelle for bygutter. Bygutter med og uten dyr deltar akkurat like mye i samtlige aktiviteter. At dyrehold har mindre effekt på bybarns deltagelse enn bygdebarns, må for øvrig både sees i sammenheng med at bybarn uten dyr deltar mer i aktivitetene enn hva bygdebarn uten dyr gjør, og at de bybarna som har dyr deltar mindre enn bygdebarn med dyr gjør. Sammenligner vi de bybarna som har dyr sin deltagelse, finner vi imidlertid - akkurat som blant bygdebarn - at de barna som har undulater

hjemme deltar mer enn de andre som har dyr. Bybarn som har undulater jakter og fisker mer enn barn som har andre arter gjør. Barn med undulater overnatter også ute oftere enn gjennomsnittet gjør, de ser oftere fugler og andre dyr, de fanger oftere biller/sommerfugler, de leser oftere bøker om dyr, og de ser oftere TV-programmer om dyr. De bybarna som i minst grad (også mindre enn de som ikke

har dyr) deltar i dyreaktiveringer, spesielt «villmarksaktiviteter» som jakt, fiske, se dyr og fugler og overnattinger, er bybarn som har gnagere som kjæledyr.

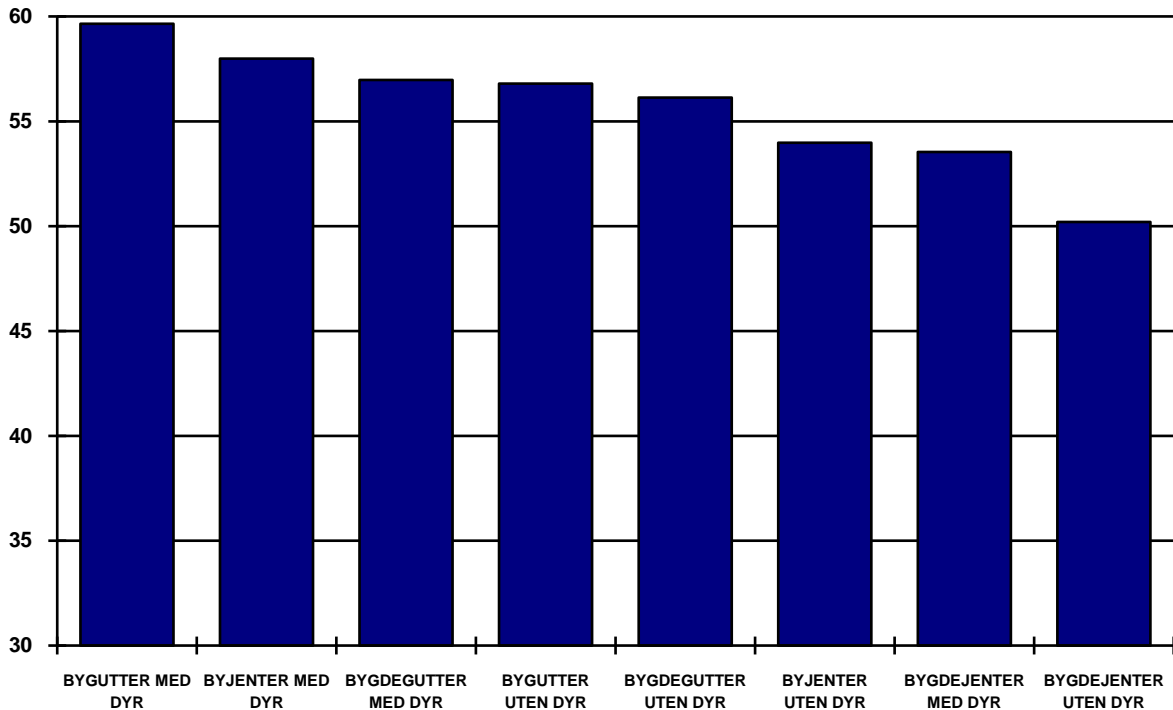
Liker¹ barn som har dyr hjemme dyr bedre enn barn som ikke har dyr hjemme gjør?

Barn som har dyr hjemme liker dyr (samlet sett) signifikant bedre enn barn som ikke har dyr hjemme gjør (Figur 5). Artene vi ser dette mønsteret klart i forhold til er ku, elg, linerle og kråke.

Figur 5. Oversikt over hvor godt bybarn med/uten dyr hjemme liker ulike arter. (Jo høyere skåre, dess bedre likes artene.)

Det er blant bybarn (spesielt blant byjenter) at forskjellene mellom de med og uten dyr er størst (Figur 6). Jenter i by med dyr hjemme liker hund, ku, linerle, kråke, ørn, mus, rev, elg og bjørn bedre enn jenter i by uten dyr hjemme gjør. Bygutter som har dyr liker rev, bjørn og ulv signifikant bedre enn bygutter som ikke har dyr gjør. Av bybarna som har dyr, skiller de med undulater seg ut ved å like dyr dårligere enn barn med andre arter hjemme gjør (enda det er byunger med fugl hjemme som *deltar* mest). Dyrene de med undulater liker dårligere enn de med andre dyr, er spesielt hest, bjørn, elg, rev, ekorn og grevling.

Figur 6. Oversikt over hvor godt de ulike demografiske grupper med/uten dyr hjemme liker dyr (totalskåre: 20-80). (Jo høyere skåre, dess bedre likes dyr.)

Blant bygdebarn, særlig blant gutter på bygda, er effekten av å ha dyr mindre enn hva den er blant bybarn. Det er bare ku og svaner som bygdejenter med dyr hjemme liker bedre enn bygdejenter som ikke har dyr hjemme gjør, og det er bare ku og elg som bygdegutter med dyr liker bedre enn bygdegutter uten dyr gjør (ikke signifikant). Vi har sett at fugleiere i by skiller seg negativt ut. Vi finner ikke tilsvarende tendens blant fugleiere i bygd (selv om hest også likes dårlig av bygdebarn med undulater). Blant bygdebarna er det derimot de med gnagere hjemme som liker dyr dårligst. I tillegg til bjørn og ulv, er det «smådyr» som maur, mark, edderkopp og humle som de med gnagere liker dårligere enn barn med andre arter gjør. Den rake motsetning til fugleierne i så måte, er bygdas gullfiskeiere som liker disse «smådyrene» klart bedre enn hva de andre gruppene gjør. (Gruppen bygdebarn med gullfisk består av kun sju personer, så disse funnene må taes med forbehold, men også gruppen bybarn med gullfisk liker disse artene godt.) Bortsett fra at hundeeiere er de som liker hunder best, katteeiere er de som liker katter best, hesteeiere er de som liker hest best, og

¹ Basert på en firepunkters Likert-skala hvor barna skulle angi hvor godt de likte tjue forskjellige ville og tamme dyrearter. Svaralternativene var liker veldig godt, liker litt godt, liker litt dårlig, og liker veldig dårlig.

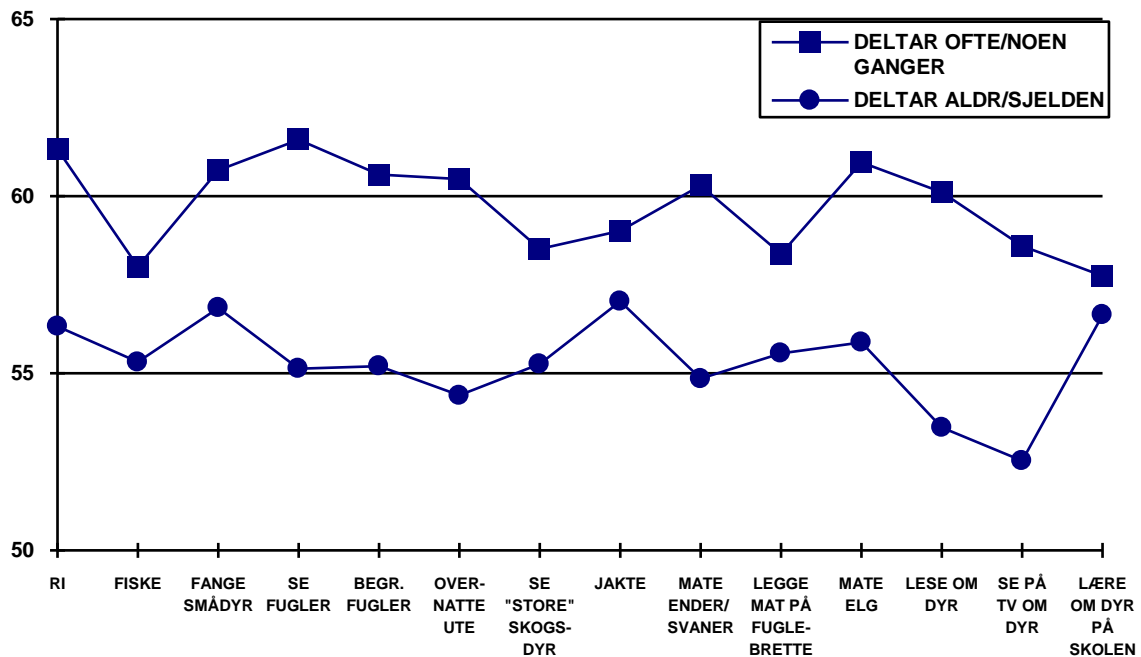
kueiere er de som liker ku best (men fugleiere er ikke de som liker fugler best), er det ellers små forskjeller i hvor godt barn med ulike typer dyr hjemme liker de forskjellige artene. Det eneste vi kan merke oss er at barn med hunder hjemme

liker bjørn (bare bybarn), ulv og rev noe bedre enn hva de andre barna gjør. Og at de med sau hjemme er de som liker bjørn dårligst.

Effekten av å ha dyr på hvor godt dyr likes, kan se ut til å øke noe med alderen: I 3. klasse er det kun ku som barn med dyr hjemme liker signifikant bedre enn barn som ikke har dyr hjemme gjør. I 6. klasse gjelder dette ku, elg, og linerle, og i 8. klasse gjelder det ku, elg, linerle, ekorn og hund.

Er det noen sammenheng mellom deltagelse i dyrerelaterte aktiviteter, og hvor godt barn liker dyr?

Blant gutter er det en signifikant sammenheng mellom hvor godt man liker dyr og grad av deltagelse i dyrerelaterte aktiviteter. Denne sammenhengen gjelder for samtlige aktiviteter unntatt å lære om dyr på skolen (jakt- og fiske-deltagelse har ikke signifikant effekt) (Figur 7).

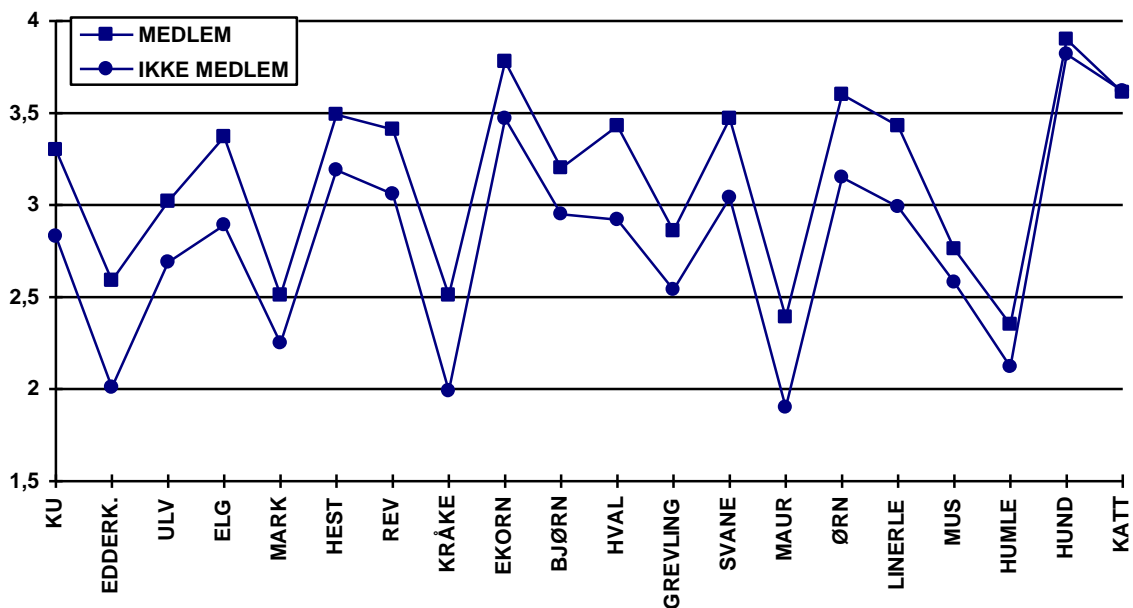
Figur 7. Oversikt over hvor godt gutter som deltar ofte/sjelden i de ulike aktivitetene liker dyr (totalskåre: 20-80). (Jo høyere skåre, dess bedre likes dyr.)

For jenter er sammenhengen mellom deltagelse og hvor godt dyr likes noe svakere enn den er for gutter, men også blant jenter ser vi sammenheng: Jenter som deltar ofte/noen ganger i aktivitetene fiske, se fugler, begrave fugler, mate ender/svaner, lese bøker om dyr, se «store» skogsdyr (ikke sign.), legge mat på fuglebrettet (ikke sign.), og se TV (ikke sign.) liker dyr bedre enn jenter som aldri/nesten aldri deltar i disse aktivitetene. Både for jenter og gutter kan vi se disse sammenhengene uavhengig av bosted.

Sammenhengen mellom deltagelse i dyrerelaterte aktiviteter og hvor godt man liker dyr, ser for øvrig ut til å øke med økt alder. Mens det blant 3. klassinger er sammenheng bare når det gjelder å mate ender, mate elg og lese, finner vi blant 6. og 8. klassinger sammenheng (ikke alltid sign.) mellom hvor godt dyr likes og deltagelse i samtlige aktiviteter så nær som å fange biller/sommerfugler. Å lese er for øvrig den eneste aktiviteten hvor grad av deltagelse har signifikant effekt på hvor godt barn både i 3., 6. og 8. klasse liker dyr.

Har det å ha vært med på jakt noen effekt på hvor godt barn liker dyr?

Å ha vært med på jakt har ingen signifikant effekt på hvor godt/dårlig barn liker dyr generelt. Ser vi på barns forhold til hver enkelt art, finner vi allikevel enkelte forskjeller mellom de som har vært med på jakt, og de som ikke har vært med på jakt. Både jenter og gutter som har vært med på jakt liker hund (bare bygdebarn), elg og ku bedre enn de som ikke har vært med på jakt gjør.

Figur 8. Oversikt over hvor godt gutter som er medlem/ikke medlem i dyreforeninger liker ulike dyrearter. (Jo høyere skåre, dess bedre likes artene.)

Har det å være med i en dyreklubb noen effekt på hvor godt barn liker dyr?

Barn som er med i dyreklubber liker dyr signifikant bedre enn barn som ikke er med i dyreklubber gjør. Dyrene barn som er med i slike klubber liker bedre enn barn som ikke er med, er ku, elg, mark, hest, kråke, ekorn, svane og linerle. Både i by og i bygd er det blant gutter at effekten av å delta i dyreklubber er størst (Figur 8, side 78).

Har det å være allergisk noen effekt på hvor godt barn liker dyr?

Å være allergisk har ingen effekt på hvor godt man liker dyr generelt, men de som er allergiske liker edderkopper og mark bedre enn de som ikke er allergiske gjør. Denne tendensen kan sees både blant bybarn og blant bygdebarn.

Har det å ha blitt skadet av dyr noen effekt på hvor godt barn liker dyr?

Å ha blitt skadet av dyr har ingen effekt på hvor godt man liker dyr generelt, men gutter som har blitt skadet av dyr liker edderkopper bedre enn gutter som ikke har blitt skadet gjør.

Diskusjon

De unges deltakelse i aktiviteter som medfører kontakt og erfaring med dyr er relativt omfattende. Et klart flertall lærer om dyr på skolen eller via TV, eller de fisker, forer dyr eller leser bøker om dyr. Et mindretall observerer fugler, rir eller er med på jakt. Andelene som deltar i disse aktivitetene synes noe mindre enn hva som framkom i en tilsvarende amerikansk undersøkelse (Kellert og Westervelt 1983), men denne forskjellen skyldes sannsynligvis forskjellige svaralternativer i de to undersøkelsene. Resultatene stemmer i hovedsak overens med hva Aas (1992) fant om barns fising i noen andre norske kommuner. I vår undersøkelse er andelen som fisker likevel litt høyere enn i Aas' (1992) sin undersøkelse, noe som kan skyldes at de unge i vår undersøkelse er litt yngre enn hva de unge var i Aas sin undersøkelse, og at deltakelsen i fising avtar noe med økende alder. Vi har i tillegg vist at deltakelse i de fleste dyrerelaterte aktiviteter avtar noe fram til 8. klasse, noe som passer med vårt tidligere funn (Ødegårdstuen og Bjerke 1995) om at barns lyst til å dra ut i naturen for å se på dyr avtar fram til 15 års alder.

Omfanget av kjæledyrhold (71 %) er på samme nivå som vist i tidligere undersøkelser, og også vi finner at katt og hund er de artene som oftest holdes som kjæledyr hjemme. Det ser ut til at dyrehold hjemme henger sammen med økt deltakelse i dyrerelaterte aktiviteter (ri, fange sommerfugler, begrave døde fugler, overnatte ute, observere dyr, fore dyr, være med på jakt). Slike sammenhenger synes enkle å forklare i de tilfellene hvor de som har hest rir mer enn andre, eller hvor de som har hund deltar mer i jakt. Men i vårt materiale forklares ikke mange av sammenhengene på denne måten, siden det er barn som har burfugler eller akvariefisk som deltar mest i dyrerelaterte aktiviteter som f.eks. å ri, fange insekter, begrave døde fugler, overnatte ute og å være med på jakt. Det må grundigere undersøkelser til før en kan forklare slike sammenhenger. I tillegg til at antallet unge med fugler eller fisker hjemme er lavt i denne undersøkelsen kan det være viktig at denne gruppen er mindre bundet av pass og stell av kjæledyra, slik at de lettere kan komme ut. Det kan også tenkes at denne gruppen barn i mindre grad enn barn med hund eller katt får et individuelt og personlig forhold til dyra hjemme, slik at interessen for dyr ikke blir tilfredsstilt med mindre barna kan oppleve også andre arter i andre sammenhenger.

Sammenhengen mellom å ha kjæledyr hjemme og å delta mer i ulike dyrerelaterte aktiviteter blir ytterligere komplisert ved at den primært gjelder bygdebarn, og at den ikke finnes for gutter bosatt i by. Noe av forklaringen kan være at færre bybarn har kjæledyr, slik at interessen for dyr må "mettes" ved deltakelse i andre former for dyrerelaterte aktiviteter, særlig blant bybarn uten dyr hjemme.

Barn med dyr hjemme liker generelt sett dyr bedre enn hva barn uten dyr hjemme gjør; dette gjelder ikke bare den arten de har hjemme, også andre arter likes bedre. Denne sammenhengen gjelder imidlertid først og fremst barn bosatt i byen. Vi nevnte innledningsvis at blant voksne respondenter i tre Hedmarkskommuner hadde de med kjæledyr en mer positiv holdning til rovdyr som ulv og bjørn enn de som ikke hadde kjæledyr hjemme (Bjerke og Reitan 1994). I denne undersøkelsen blant 10-15-åringer finner vi stort sett dette også blant barn bosatt i byen, men vi finner det ikke blant bygdebarna. Vi står her overfor enten en reell forskjell mellom ulike grupper respondenter, eller en annen holdningsstruktur overfor dyreliv blant unge enn blant voksne mennesker.

I psykologien hevdes ofte at barns frykt bl.a. for dyr som regel er lært, enten ved imitasjonslæring eller ved påført ubehag av en dyreart som seinere kan generaliseres til lignende skapninger. I vår undersøkelse nevner en del unge (18%) at de har blitt såpass skadet av dyr at de har måttet til legebehandling. Tallet synes kanskje høyt, og en viss overrapportering kan vel ikke utelukkes. Det viser seg videre at de som oppgir å ha blitt skadet av dyr ikke liker dyr dårligere enn hva andre barn gjør. Det kan ikke utelukkes at barna i naturlige situasjoner ville vist skepsis overfor arter som de har blitt skadet av tidligere, men det er

interessant at de ikke synes å ha utviklet noen generell skepsis overfor dyr, og at de faktisk liker arter som vanligvis mislikes (edderkopper) bedre enn hva barn som ikke har blitt skadet av dyr gjør. En tolkning kan være at barn som skades av dyr i utgangspunktet har vært spesielt interesserte i dyr og oppført seg slik at de

lettere enn andre har blitt skadet. Slike årsakssammenhenger kan vi imidlertid bare belyse godt ved bruk av longitudinelle metoder.

Vi har videre påvist de vanlige kjønnsforskjellene i deltakelse i dyrerelaterte aktiviteter. Det overrasker neppe noen at jenter rir mer enn gutter og at flere gutter enn jenter fisker eller er med på jakt. Men det er verdt å merke seg at kjønnsforskjellene i aktivitetsdeltakelse viser seg på tvers av bosted og alder. Deltakelsesmønstrer hviler sannsynligvis på en relativt stabil oppfatning av kjønnsroller som barna har lært tidligere i livet (Bjerke m.fl. 1989), mens de yngste barna i denne undersøkelsen er 10 år gamle. Ødegårdstuen (1995) har vist at når det gjelder barns lyst til å delta i forskjellige friluftslivsaktiviteter er kjønnsforskjellene i lysten til f.eks. å fiske og å ri klart mindre blant 5-6-åringene enn blant 3. og 6. klassingene. Kjønnsforskjellene blant 5-6-åringene var faktisk ikke statistisk signifikant for disse to aktivitetene selv om den gikk i tradisjonell retning (kjønnsforskjellen i lysten til å være med på jakt var imidlertid stor også blant barnehagebarna). Sannsynligvis utvikles kjønnsrollemønstrer også når det gjelder naturbaserte aktiviteter seg raskt i aldersperioden mellom fem og ti år, og i videre undersøkelser vil det derfor være viktig å kartlegge holdninger til dyreliv også i denne aldersperioden.

Litteratur

- Bjerke, T., J.E. Williams og P. Wathne. 1989. Sex stereotypes in Norway revisited: 1977-1987. *Scandinavian Journal of Psychology* 30: 266-274.
- Bjerke, T. og O. Reitan. 1994. Holdninger i tre Hedmarkskommuner til ulv. *NINA Oppdragsmelding* 263:1-37. Trondheim: Norsk institutt for naturforskning.
- Kellert, S.R. og M.O. Westervelt. 1983. *Children's attitudes, knowledge and behaviors toward animals*. Government Printing Office, report no. 024-010-00641-2.
- Norling, I. 1990. *Hundens betydelse*. Stockholm: Svenska kennelklubben.
- Rost, D.H. og A. Hartmann. 1994. Children and their pets. *Anthrozoos* 7: 242-254.
- Rowan, A.N. 1992. Editorial: Companion animal demographics and unwanted animals in the United States. *Anthrozoos* 5: 222-225.
- Ødegårdstuen, T.S. 1995. Er det kjønnsforskjeller i hvilke friluftaktiviteter barn har mest lyst til å delta i? *Barn* 1: 7-24.
- Ødegårdstuen, T.S. og T. Bjerke. 1995. Hva synes barn om dyreartene? *Barn* 4: 49-67.

- Aas, Ø. 1992. Barns fritid, friluftsliv og fiskevaner. En undersøkelse blant 5.-9.klassinger i Harstad, Steinkjer og Engerdal. *NINA Oppdragsmelding 181*: 1-41. Lillehammer:Norsk institutt for naturforskning.
- Aas, Ø. 1995. *Fritidsfiske i Norge: Trender 1970-1993 og geografiske variasjoner*. Østlandsforskning rapport.